

SDE Analiz

“İNSANÎ MÜDAHALE” KAVRAMI VE LİBYA’NIN GELECEĞİ

Segah TEKİN

Nisan 2011 - Ankara

Segah TEKİN

1981 İstanbul doğumlu. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2004-2008 arasında Konya Sanayi Odası'da Avrupa Bilgi Merkezi uzmanı olarak çalıştı. AB ülkeleriyle ticari ilişkiler konusunda KOBİ'lere danışmanlık ve proje koordinatörlüğü yaptı. 2008'den bu yana Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde araştırma görevlisi. Yüksek lisans tezini uluslararası ilişkiler etiği ve insani müdahale konusunda hazırladı. Halen doktora öğrencisi.

Tasarım - Baskı:

Başak Matbaacılık ve Tan. Hiz. Ltd. Şti.

Anadolu Bulvarı Meka Plaza No:5/15 Gimat / ANKARA T: 0312 397 16 17 F:0312 397 03 07

www.basakmatbaa.com

SDE Analiz

“İNSANÎ MÜDAHALE” KAVRAMI ve LİBYA’NIN GELECEĞİ

Segah TEKİN

İçindekiler:

GİRİŞ	4
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İNSANÎ MÜDAHALE	7
SORUMLULUK OLARAK “EGEMENLİK” ve KORUMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ	11
LIBYA VE İNSANÎ MÜDAHALE.....	14
İKİ BAŞLI OPERASYON	18
SONNOTLAR	21

Özet

Arap ülkelerindeki halkın demokratikleşme ve yönetim değişikliği talepleriyle başlayan değişim dalgası Mısır ve Tunus'ta taleplerin gerçekleşmesiyle neticelenirken Libya'da devletin halka karşı güç kullanmasına ve kanlı çatışmalara neden oldu. Uluslararası toplumun tepkisi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 17 Mart'ta aldığı 1973 sayılı karara dayanarak başlatılan Libya'ya yönelik askeri operasyon oldu. Şu günlerde en çok tartışılan konulardan biri ise basında 'insani müdahale' olarak nitelendirilen bu operasyonun BM kararının hemen akabinde başlayan bombardıman düşünüldüğünde gerçek amaçları ve olası sonuçları.

Çeşitli askeri müdahaleleri nitelendirmek için gerek basın gerekse güç kullananlar tarafından sıkça dile getirilmesine rağmen hukuki ve ahlaki boyutuyla insani müdahale kavramı çoğu zaman doğru biçimde kullanılmamaktadır. Oysa ki insani müdahale bir kural değil, olay bazında değerlendirilmesi gereken bir istisnadır. Libya'ya yönelik askeri müdahale de sivillerin korunması amacıyla BM Güvenlik Konseyi izniyle yapılan ve işgali amaçlamayan bir girişim olarak insani müdahale kapsamı içinde değerlendirilmelidir.

Libya'daki operasyonun iki başlılığı, NATO üyeleri arasındaki fikir ayrılıkları, katılmayan devletlerin yönelttikleri eleştiriler ve çok acele başlatılan müdahalenin iyi planlanmamış olduğu izlenimi çeşitli soru işaretlerine neden olmaktadır. Fakat Libya halkı için fayda sağlaması Libya'ya müdahalenin ülkedeki insan hakları ihlallerini durdurma konusundaki başarısı ve insani amaçları konusunda gerek Libya halkını gerekse dünya kamuoyunu tatmin etmesi tarihsel süreç içinde geriye dönüldüğünde operasyonun başarılı bir insani müdahale olarak kabul edilmesini sağlayacaktır. İleriye yönelik olarak ise bu başarı yalnızca Libya'nın değil insani müdahale olgusunun da uluslararası toplumun gözündeki yerinin ve geleceğinin belirleyicisi olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Libya, İnsani Müdahale, Ortadoğu, Devrim

Giriş

Libya’nın petrol ve doğalgaz rezervlerini gözönüne alan başta ABD olmak üzere uluslararası kamuoyu, ülkedeki değişimin başta küresel enerji piyasalarını olumsuz etkileyeceği vehmiyle Kaddafi’nin halkını katletmesine ilişkin sessizliğini bir süre sonra bozdu.

Tunus’ta Muhammed bin Buazizi’nin 17 Aralık 2010’da kendini benzin dökerek canına kıymasıyla başlayan halk hareketi, Zeynel Abidin Bin Ali’nin eşiyle 14 Ocak 2011’de Suudi Arabistan’a kaçmasıyla 23 yıllık iktidarını “kansız” bir şekilde sonlandırdı. Bu dönüşümün tüm Ortadoğu’yu kapsayacağına dair “domino teorisi” dillendirilirken beklentiler, benzer kitle protestolarının Mısır’ı 31 yıldır dikta ile yöneten Hüsnü Mübarek’in 11 Şubat 2011’deki istifası ile taçlandı. Sıradaki domino taşının Libya olacağına ilişkin tartışmalar ise ülkesinde 42 yıldır daha totaliter bir yönetim sergileyen Albay Kaddafi’nin direnişçilere karşı kanlı bastırma girişimi ile karşılaştı. Libya’nın petrol ve doğalgaz rezervlerini gözönüne alan başta ABD olmak üzere uluslararası kamuoyu, ülkedeki değişimin başta küresel enerji piyasalarını olumsuz etkileyeceği vehmiyle Kaddafi’nin halkını katletmesine ilişkin sessizliğini bir süre sonra bozdu. Libya’ya NATO müdahalesi sözkonusu olunca ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton’ın “çözüm için bütün seçenekler masada” olduğunu ancak böyle bir müdahalenin BM Güvenlik Konseyi’nin kararıyla olabileceğini söyledi. Irak’ın işgalinde BM Güvenlik Konseyi kararını beklemeyen ABD’nin, kendi halkına savaş açan Libya’daki diktatörü NATO eliyle bile görevinden uzaklaştırmak için uluslararası meşruiyet peşine düşmesi önemli bir dönüşümün habercisi olarak algılandı.

Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi, 26 Şubat 2011’de Libya’ya ambargo uygulanmasına dair 15 üye ülkenin oybirliğiyle aldığı 1970 sayılı kararına Libya lideri Muammer Kaddafi rejiminin isyancı sivilleri katletmeye devam ederek uymaması sonucu yeni bir adım attı. Konsey, Libya’daki gelişmelerin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle on üye ülkenin¹ kabul ve beş üye ülkenin² de çekimsiz oyu kullandığı 17 Mart 2011’deki 1973 sayılı kararında “acil ateşkes” talep ederken Libya üzerinde “uçuşa yasak bölge” (no-fly zone) oluşturulmasını onayladı. 1973 sayılı kararda BM Güvenlik Konseyi üyelerinin Libya’daki sivillerin korunması için gerekli tüm önlemleri alabileceği ile her türlü yabancı işgal gücünün ülke

SDE Analiz

topraklarında bulunmayacağı özellikle vurgulandı. Karar sonrasında Libya, “acil ateşkes” talebini kabul ettiğini açıkladıysa da Bingazi’yi direnişin merkezi haline getiren isyancıları tehdit eden Kaddafi’nin radyo konuşması ve Batılı ülkelere herhangi bir askerî müdahalenin “açık bir saldırı” olacağına dair uyarısı, Trablus rejiminin sivillere daha fazla zarar verebileceğine dair şüphe ve endişelerini pekiştirdi.

El Cezire’nin Kaddafi güçlerinin Bingazi’ye sahilten ve güneyden saldırdığı haberi ve kentteki muhalif güçlerin oluşturduğu Ulusal Libya Konseyi’nin sözcüsü Halid El Sayeh’in kentin batısından girildiğine dair basın açıklaması uluslararası toplumu hareketlendirmeye yetti. Libya Dışişleri Bakanlığı’nın “Ateşkes gerçek ve güvenilir, Libya Hava Kuvvetleri saldırmıyor” ifadesi ve Libya resmî haber ajansı *JANA*’nın El Kaide’nin Bingazi’deki Kaddafi güçlerine saldırdığına dair yayını ve hatta Libya Hükümet Sözcüsü Musa İbrahim’in isyancıların köy ve şehirlere saldırılarını askerler yapmış gibi göstermeye çalıştığı iddiası da uluslararası kamuoyunca hiç de inandırıcı bulunmadı. ABD, BM nezdinde ki Büyükelçisi Susan Rice’in *CNN*e açıklamasında, Kaddafi güçlerinin Güvenlik Konseyinin kararını ihlal ettiğini açıkladı. Zaten ABD 6. Filosunun Libya açıklarına demir atması ve Kearsarge ile Ponce çıkarma gemilerinin de harekete geçmesi müdahale fikrini pratiğe yaklaştırırken Akdeniz’de sular çoktan ısınmaya başlamıştı. ABD, AB ve Arap Birliği üyesi ülkeler, Kaddafi güçlerinin sivil isyancılara yönelik saldırısını BM’nin verdiği yetki çerçevesinde durdurmak üzere Libya’ya yapılacak askerî müdahaleyi görüşmek için Fransa’nın başkenti Paris’teki Elysee Sarayı’nda 19 Mart 2011’de toplandı. Aynı gün NATO’nun karar organı Kuzey Atlantik Konseyi de Libya’daki uçuş yasağına yönelik askerî planları görüşmek üzere “olağanüstü” toplantısında NATO’nun, Paris zirvesinin sonuçlarına göre pozisyon alacağını altı çizildi.

Fransa Cumhurbaşkanı Nikolas Sarkozy’nin evsahipliğindeki Paris’teki zirveye; BM Genel Sekreteri Ban Ki Mun, Almanya Şansölyesi Angela Merkel, İspanya Başbakanı Jose Luis Rodriguez Zapatero, Katar Başbakanı Şeyh Hamad bin Cassim el Tani ile Irak, Ürdün ve BAE Dışişleri Bakanları da dâhil 22 lider katıldı. Zirveyi müteakiben açıklamasında Sarkozy, sivil kayıpların önlenmesi için vakit geçirilmeksizin askerî müdahale kararı alındığını duyurdu. Fakat silah ambargosunu denetlemesi için de NATO görevlendirildi. Sarkozy Kaddafi’nin BM’nin uyarılarını dikkate almadığına dikkat çekerek Libya halkının kendi kararlarını vermesi için “ölüm saçan bu caniliğe Arap ülkeleriyle birlikte” karşı çıktıklarını ve “Kaddafi’nin halkına karşı saldırganlığına son verdiği zaman diplomasi kapısının yeniden açılacağını” ifade etti. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da Libya’ya yapılacak operasyona destek verdiklerini ancak kara kuvvetlerinin kullanılmayacağını ifade etti. Zirve sonrasında yayımlanan ortak bildiri de, BM Güvenlik Konseyi’nin 1973 sayılı kararı hatırlatılarak “Libyalılara, ülkelerini yeniden inşa etmelerinde, bu ülkenin egemenliği ve toprak bütünlüğünü tamamıyla

ABD, AB ve Arap Birliği üyesi ülkeler, Kaddafi güçlerinin sivil isyancılara yönelik saldırısını BM’nin verdiği yetki çerçevesinde durdurmak üzere Libya’ya yapılacak askerî müdahaleyi görüşmek için Fransa’nın başkenti Paris’teki Elysee Sarayı’nda 19 Mart 2011’de toplandı.

SDE Analiz

“İnsanî Müdahale” Kavramı ve Libya’nın Geleceği

6

saygı çerçevesinde yardım etmeyi sürdüreceğiz” denildi. Ortak bildirin in açıklanmasının hemen ardından zirve devam ederken Libya üzerinde keşif uçuşu yapan 20 kadar Fransız Rafael savaş uçağı bombardımana başladı. ABD, operasyonunun kendi kısmını “Operation Odyssey Dawn” (Şafak Yolculuğu Operasyonu), Fransa “Harmattan” ve İngiltere de “Ellamy” olarak adlandırdı. Askerî müdahale başlar başlamaz Fransız savaş uçakları muhaliflerin merkezi Bingazi’ye saldırı düzenleyen dört Libya tankını imha etti ve Amerikan ve İngiliz savaş gemileri ile denizaltıları da başkent Trablus ve Misrata çevresindeki 20 hava savunma sistemini 110 Tomahawk füzesiyle vurdu. Libyalı muhalifler, uluslararası koalisyon güçleri ile işbirliği içinde olduklarını açıklarken Kaddafi, ülkesine yapılan askerî müdahaleyi “Haçlı Seferi” olarak nitelendirip Libya halkına bir milyon silah dağıtacağını söyleyerek Akdeniz ile Kuzey Afrika’yı “savaş alanı” ilan etti.

Uluslararası meşruiyeti BM Güvenlik Konseyi’nin 1973 sayılı kararı dayanılarak başlatılan Libya’ya yönelik askerî operasyonun NATO komutasına devredildiği günlerdeyiz. BM’nin II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan bir kurum olarak Sovyetler Birliği’nin dağılması ile Yeni Dünya Düzenindeki rolüne ilişkin tartışmalar 11 Eylül saldırıları sonrasında daha da hararetlenmişti. En azından BM ve özellikle Güvenlik Konseyi’nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin tartışmalar devam etse de kurumun hâlâ uluslararası meşruiyetin kaynağı olmayı sürdürmesi elbette bu tartışmaları canlı kılmaktadır. Bu bağlamda en çok tartışılan konulardan bir diğeri ise basında “insanî müdahale” olarak nitelendirilen BM kararının hemen akabinde Libya’ya başlayan bombardıman düşünüldüğünde gerçek amaçları ve olası sonuçlarıdır. Libya’ya uluslararası koalisyonun askerî müdahalesi, ülkedeki insan hakları ihlallerini önlemedeki başarısı gerek Libya halkını gerekse dünya kamuoyunu tatmin ettiği ölçüde sadece Libya’nın geleceğini değil “insanî müdahale” kavramının akıbetini de şekillendirecektir.

**Libya’ya
uluslararası
koalisyonun askerî
müdahalesi,
ülkedeki insan
hakları ihlallerini
önlemedeki
başarısı gerek
Libya halkını
gerekse dünya
kamuoyunu tatmin
ettiği ölçüde
sadece Libya’nın
geleceğini değil
“insanî müdahale”
kavramının
akıbetini de
şekillendirecektir.**

SDE olarak dünya gündemine birinci sırada oturan Libya’daki gelişmeler ve sonrasındaki askerî müdahale çerçevesinde konuyu “insanî müdahale” odaklı incelenmesi fikriyle elinizdeki bu çalışma meydana geldi. Segah Tekin’in incelemesinde çeşitli askerî müdahaleleri nitelendirmek için gerek medyada gerekse de güç kullanıcılarınca sıklıkla dile getirilmesine rağmen “hukukî” ve “ahlakî” boyutları çoğu zaman gözardı edilen ve manipülatif bir şekilde kullanılan “insanî müdahale” kavramı, Libya’ya yönelik askerî müdahale ekseninde çeşitli açılardan değerlendirilmektedir.

Murat ÇEMREK,

SDE Analiz

SDE Uluslararası İlişkiler Programı Koordinatör Yardımcısı, Doç. Dr.

Geçmişten Günümüze İnsanî Müdahale

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki; “askerî müdahale” ve “insanî müdahale” adından da anlaşılacağı üzere farklı kavramlardır. Askerî müdahale, insanî müdahaleyi de içeren fakat daha geniş kapsamlı bir terimdir. Steven Haines’e göre, “[A]skerî müdahale tek bir devlet, iki devlet veya bir koalisyon tarafından kara, deniz veya havada, müdahale edilen devletin rızası alınarak veya alınmadan, yetkili bir bölgesel otoritenin veya BM Güvenlik Konseyi’nin onayı alınarak veya alınmadan gerçekleştirilen askerî operasyonları kapsar.”³ Uluslararası İlişkiler (UI) disiplini açısından insanî müdahaleyi gerektiren şartlar konusunda tam bir görüş birliği bulunmamakla beraber şu tanımdan yola çıkılabilir: “İnsanî müdahale bir devletin sınırları içinde başka devlet/ler tarafından kendi vatandaşlarını korumak amacıyla olmamak kaydıyla, geniş kapsamlı ve ağır insan hakları ihlallerini önlemek veya durdurmak için müdahale edilen devletin izni alınmadan güç kullanılması veya güç kullanılması tehdidinde bulunulmasıdır.”⁴ Bu bağlamda, Libya’ya yönelik askerî müdahale sivillerin korunması amacıyla BM Güvenlik Konseyi izniyle yapılan ve işgali amaçlamayan bir girişim olarak insanî müdahale kapsamı içinde değerlendirilebilir. Öte yandan insanî müdahale, uluslararası hukukun temel prensipleri olan “egemenliğe saygı” ve “devletlerin içişlerine karışmama” ilkelerine aykırılık arz etse de bu çelişki BM Güvenlik Konseyi’nin bu yönde bir karar almasıyla hukukîleştirilebilir. İnsanî müdahale -hukukî dayanağa sahip olarak gerçekleştirildiği durumlarda bile- “kural” değil, olay bazında değerlendirilmesi gereken bir “istisna”dır. Hem müdahale edilen bölgedeki taraflar hem de müdahale eden güçler adına can kaybını da beraberinde getiren “hayatî” ve “ölümcül” bir mesele olması ise insanî müdahaleyi ahlakî yönleriyle de ele alınması gereken bir konu haline getirir.

Soçuk Savaşı sonrasında sıkça gündeme gelmiş olmakla beraber insanî müdahale yeni bir olgu değildir. Hem insanî amaçlarla devletlerin içişlerine müdahale edilebileceği düşüncesinin hem de uygulanmasının uzun bir tarihsel geçmişi vardır. İnsanî müdahalenin Türkiye’deki olumsuz

İnsanî müdahale, uluslararası hukukun temel prensipleri olan “egemenliğe saygı” ve “devletlerin içişlerine karışmama” ilkelerine aykırılık arz etse de bu çelişki BM Güvenlik Konseyi’nin bu yönde bir karar almasıyla hukukîleştirilebilir.

SDE Analiz

“İnsanî Müdahale” Kavramı ve Libya’nın Geleceği

8

çağrışımının arka planında Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde Batılı devletlerin bu kavramın arkasına sığınarak gayrimüslimlerin haklarını korumaya yönelik Osmanlı’nın içişlerine karışmaları yatmaktadır. Günümüzde Libya’ya yönelik müdahale karşısında uluslararası kamuoyunun tedirgin yaklaşımının güncel bir nedeni ise Irak işgalinin insanî argümanlarla meşrulaştırılmaya çalışılmasına rağmen koalisyon güçleri askerlerinin halka uyguladıkları şiddet ve Irak’ta halen devam eden kaostur.

I. ve II. Dünya Savaşı arası döneme kadar uluslararası hukukta savaşın yasaklanmamış olması da insanî müdahalenin bir başka devletin içişlerine karışma ve güç kullanma gerekçesi olarak kullanılmasına imkân sağlamıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası alanda güce başvurmayı yasaklamaya yönelik çabalar ise sonuçsuz kalmıştır. İnsanî müdahale kavramı açısından baktığımızda bu dönemde 1931’de Mançurya’yı işgal eden Japonya, 1935’te Etiyopya’yı işgal eden İtalya ve 1939’da Çekoslovakya’yı işgal eden Almanya insanî amaçlarla hareket ettiklerini ve bu ülkelerin halklarını maruz kaldıkları baskılardan kurtarmayı amaçladıklarını iddia etmişlerdir.⁵

II. Dünya Savaşı sonrasında BM’in kuruluşuyla yeniden şekillenen uluslararası sistemde güç kullanılmasının önlenmesi amacıyla “devlet egemenliğine saygı” ve “karışmazlık” ilkeleri benimsenmiştir. Bu ilkeler çerçevesinde devletlerin amaçları ne olursa olsun kendini savunma haricinde birbirlerine karşı güce başvurularını önleyici çeşitli hukukî tedbirler alınmıştır. Bir devletin kendi içindeki olaylara karşı müdahalesi ise ancak BM Güvenlik Konseyi kararıyla gerçekleştirilebilir. Bu noktadan bakıldığında esas itibarıyla BM, insanlığa karşı işlenen suçları “barışa karşı işlenen suçlar” ve “savaş suçları” ile aynı kategoride saymaktadır. BM Şartı, uluslararası kuvvet kullanımına iki durum için izin vermektedir. Bunlar “meşru müdafaa” ve “uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edilmesi” halinde BM Güvenlik Konseyi’nin kararıyla güç kullanımı kararının alınmasıdır. Fakat bir eylemin “haksız” kabul edilmesiyle önlenmesi için askerî önlemlere başvurulması farklı şeylerdir. Nitekim Soğuk Savaş boyunca BM uluslararası ilişkilerde güç kullanılmamasını teşvik eden, insan haklarına aykırı davranan ülkelere yönelik olarak diplomatik ve ekonomik araçlarla tedbir almayı tercih etmiştir.⁶ Böyle bir uluslararası sistemde bir devletin diğerine müdahalesi ve bu sayede insan hakları ihlallerinin önlenmesi durumları da müdahaleci devlet/ler tarafından “nefs-i-müdafaa” olarak sunulurken insanî müdahale kavramı kullanılmamıştır.⁷

Soğuk Savaş ve dolayısıyla iki kutuplu yapının sona ermesi sonrasında insanî müdahale uluslararası alanda yeniden tartışılmaya başlamıştır. Fakat bu tartışmanın kökleri yine de Soğuk Savaş dönemine uzanmaktadır. Dekolonizasyon sürecini müteakiben Batı’nın Üçüncü Dünya ülkeleriyle olan ilişkileri ve sorunlarına nasıl yaklaştığı bu noktada önem taşımaktadır. Bağımsızlıklarını bu süreçte kazanan bu ülkelerde yaşanan açlık, fakirlik, etnik gerilimler ve iç çatışmalar gibi sorunların Batı’ya yansması ve özellikle

**BM Şartı,
uluslararası kuvvet
kullanımına iki
durum için izin
vermektedir.
Bunlar “meşru
müdafaa” ve
“uluslararası barış
ve güvenliğin
tehdit edilmesi”
halinde BM
Güvenlik
Konseyi’nin
kararıyla güç
kullanımı kararının
alınmasıdır.**

SDE Analiz

de sivil toplum kuruluşlarının bu ülkelerdeki çalışmaları insanî müdahalenin yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. Özü itibariyle insanî müdahale, ahlakî açıdan gerekçelendirilmeye ihtiyaç duyan siyasî bir karar ve askerî bir eylemdir. İnsanî yardımda bulunma amacı ise insanî müdahale için ahlakî gerekçeyi sağlamıştır. Fakat Soğuk Savaşın sonlarına doğru gündeme gelen insanî müdahalenin günümüzde geldiği noktayı insanî yardım ve yardım eden-yardım alan ilişkisi ekseninde yorumlamak yeterli olmaz. 1990’lardan itibaren iki kutuplu uluslararası sistemin çökmesiyle doğan otorite boşluğu ile ortaya çıkan etnik gerilimler, başarısız devletlerin (failed states) sayısının ve büyük ölçüde sivillerin hayatını kaybettiği iç çatışmalarla soykırım ve etnik temizlik hareketlerinin artması eşliğinde insanî müdahaleyi uluslararası ilişkilerde önemli hale getirmiştir. Bu problemlerin yanı sıra, insan haklarına saygılı davranmanın uluslararası siyasette devletlerin diplomatik, ekonomik ve sosyal ilişkileri açısından belirleyici bir değer haline gelmesi de insan hakları ihlallerine karşı çıkılmasını önemli kılmaktadır. Dahası, II. Dünya Savaşı’ndan bu yana demokrasinin ve demokratikleşmenin pozitif bir değer olarak küresel kabul görmesi de insanî müdahaleyi normalleştiren ve olumluluk yükleyen bir süreci beraberinde getirmiştir.

Yukarıda anlatılan tarihsel pratiğe paralel olarak Soğuk Savaşın son dönemlerinde hukuk profesörü Mario Bettati ve Sınır Tanımayan Doktorların kurucusu ve eski bir Kızılhaç gönüllüsü olan Bernard Kouchner tarafından insanî müdahale kavramı yeniden gündeme getirilmiştir.⁸ Nijerya’daki iç savaşta doktor olarak Kızılhaç için görev yapan Kouchner esasında insanî yardım kuruluşlarının “tarafsızlık” prensiplerinin yerine katliama uğrayanlardan yana “taraf” olmaları gerektiğini ve ev sahibi ülkenin bu konudaki işbirliğinin ve izninin de zorunlu olmadığını savunmuştur.⁹

İnsanî yardımın tarafsızlığı ve çatışma bölgelerinde yardım kuruluşlarının görev yapması yeni bir olgu değildir ve Soğuk Savaş dönemi boyunca da gerek bağımsız kuruluşlarca gerek devletlerin resmî desteğiyle insanî yardım çalışmaları yürütülmüştür. 1990 sonrasında yeni olan ise iki gelişme vardır: İlki, BM Güvenlik Konseyi’nin insan hakları ihlallerini çoğunlukla “uluslararası barışa tehdit” olarak yorumlayarak uluslararası güç kullanımı yönünde çeşitli kararlar almış olmasıdır. İkincisi ise NATO’nun Kosova’ya müdahalesi ile BM Güvenlik Konseyi’nin onayı aranmadan insanî müdahale yapılabileceğinin ortaya çıkmasıdır. Kosova Operasyonu’nu NATO üyeleri ve diğer bazı devletler desteklerken BM de kınamamıştır. Fakat Rusya Federasyonu (RF) ve BM Güvenlik Konseyi üyesi Çin ile bazı devletler büyük tepki göstermiştir. Bununla beraber müdahaleyi gerçekleştirenler ve destekleyenler tarafından Kosova Operasyonu, “insanî müdahale” olarak kabul edilmekte ve haklı görülmektedir.¹⁰

1990 öncesinde devletlerin “içişleri” olarak görülen insan hakları ihlalleri ve iç çatışmalara müdahale giderek artan ölçüde kabul görmemeye başlamıştır. Bunda iki kutupluluğun ortadan kalkmasıyla küçük ülkelerin

**Özü itibariyle
insanî müdahale,
ahlakî açıdan
erekçelendirilmeye
ihtiyaç duyan
siyasî bir karar
ve askerî bir
eylemdir. İnsanî
yardımda bulunma
amacı ise insanî
müdahale için
ahlakî gerekçeyi
sağlamıştır.**

SDE Analiz

“İnsanî Müdahale” Kavramı ve Libya’nın Geleceği

10

-tıpkı XX. yüzyılın başlarındaki imparatorlukların dağılışında ve sonra da dekolonizasyon sürecinde olduğu üzere- devlet yönetiminde ve ülkesel bütünlüklerini korumada istikrar gösterememelerinin ile “başarısız devletler” haline gelmelerinin önemli rolü bulunmaktadır. Dönemin diğer bir özelliği ise sivillere yönelik şiddetin, kitlesel katliamların ve insan hakları ihlallerinin büyük boyutlara ulaşması, tecavüzün ve sivillere saldırıların yaşanan çatışmalarda “olağan” bir hale gelmesidir.¹¹ Bir karşılaştırma yapılacak olursa, XX. yüzyılın başlarındaki çatışmalarda on kayıptan biri sivil iken Soğuk Savaş sonrası dönemde bu oran onda dokuzdur.¹² Bu büyük çaplı şiddetin ve karışıklıkların üstesinden yardım malzemesi ve doktor göndererek gelinemeyeceği anlaşılmıştır. Fakat insanî müdahale de özünde şiddet olan bir eylemdir. Şiddetin (meşrulaştırılmış) şiddetle yok edilip edilemeyeceği ise başka bir tartışma konusudur.¹³

İçinde yaşadığımız dönemin insanî müdahaleyi kolaylaştıran özelliklerinin başında medya sayesinde insanî krizlerin geniş halk kitleleri tarafından bilinirliği gelmektedir. Diğer yönetimlerinden destek talepleri, Batılı toplumların ve kriz bölgelerine komşu ülkelerin mülteci akınlarını önlemek için sorunların çözülmesi istekleri ve Kouchner örneğinde görüleceği üzere insanî yardımı yeni bir biçimde yorumlayarak çalışan yardım kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının etkisi insanî müdahaleyi kolaylaştıran diğer faktörlerdir.¹⁴

Bu büyük çaplı şiddetin ve karışıklıkların üstesinden yardım malzemesi ve doktor göndererek gelinemeyeceği anlaşılmıştır. Fakat insanî müdahale de özünde şiddet olan bir eylemdir. Şiddetin şiddetle yok edilip edilemeyeceği ise başka bir tartışma konusudur.

1992’de Somali’ye ve 1994’te Haiti’ye karşı gerçekleştirilen uluslararası silahlı müdahaleler BM kararıyla yapılmış insanî müdahalelerdir. Bosna, Ruanda, Arnavutluk ve Doğu Timor’a yönelik BM destekli askerî operasyonlar evsahibi ülkelerin rızasıyla gerçekleştirildiklerinden (izin konusu Bosna ve Endonezya açısından tartışmalı olsa da) “insanî müdahale” kategorisinde değildirler. 1991’de Irak’a ve 1998-1999’da Kosova’ya yönelik operasyonlar ise BM Güvenlik Konseyi’nin karar almadığı ama aynı zamanda da kınamadığı insanî müdahalelerdir.¹⁵ Bununla beraber BM’nin 688 sayılı kararını Irak’a yönelik bir “müdahale izni” olarak yorumlayanlar bulunmaktadır.¹⁶ Kosova açısından bakıldığında ise, ülkedeki şartlar nedeniyle “meşru müdahale” olarak değerlendirilmektedir.¹⁷ BM Güvenlik Konseyi’ne Kosova’ya müdahale için başvurulmamış olmasının sebebi Konseyin veto yetkisine sahip daimî üyelerinden Çin ve RF’nun ilgili bir karar veto edebilecekleri beklentisiydi. NATO operasyonunun ardından ise BM Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararı ile NATO’nun bölgedeki varlığı hakkındaki düzenlemelere gitmesi ve Kosova’da NATO güçleri aracılığıyla sağlanan uluslararası güvenliğin mevcudiyetinden söz etmesi, operasyona BM tarafından sonradan bir meşruiyet yüklendiği şeklinde yorumlanabilir.¹⁸ Hem Irak hem de Kosova’da ilgili operasyonların ardından BM barış güçleri görev almışlardır.

SDE Analiz

Sorumluluk Olarak “Egemenlik” ve Koruma Yükümlülüğü

1990’lar boyunca Irak’la başlayan süreçte çokça tartışılan “insanî müdahale” kavramının hukukileştirilmesi ve meşrulaştırılmasına BM’den de destek gelmiştir. Özellikle Ruanda’daki katliamlar karşısında BM mekanizmasının harekete geçmekte yetersiz kalışı ve büyük devletlerin sorumluluk almakta isteksiz davranmaları, BM’nin konuyu yeniden ele almasına neden olmuştur. 1999’dan itibaren BM yönetiminden gelen insan hakları ihlallerine karşı kayıtsız kalinamayacağına yönelik yorumlarıyla başlatılan süreç, BM’nin isteğiyle Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu’nun kurulması ile sürmüştür. Bu Komisyon 2001’de yayımlanan *Koruma Yükümlülüğü* adlı bir rapor hazırlamıştır. Koruma yükümlülüğü prensibinin temeli yine 1990’larda BM’nin çabalarıyla gündeme gelen, egemenliğin devletlere vatandaşlarını koruma sorumluluğunu yüklediğini öne süren “sorumluluk olarak egemenlik” (sovereignty as responsibility) yaklaşımıdır. Sorumluluk olarak egemenlik anlayışının özellikle Irak ve Somali’ye müdahale kararlarının çıkmasında -operasyonlara katılan devletler veya BM Güvenlik Konseyi bu konuya açıkça atf yapmasalar da- etkisi olmuştur.¹⁹

Koruma Yükümlülüğü raporunda “sorumluluk olarak egemenlik” çerçevesinde egemenliğin devlete üç tür sorumluluk yüklediği varsayılmıştır.²⁰ “İçsel sorumluluk” kendi vatandaşlarının haklarının korunması ile ilgilidir. “Dışsal sorumluluk” diğer devletlerin egemenlik haklarına BM sistemi çerçevesinde saygı gösterilmesidir. Sorumluluğun üçüncü boyutu ise devlet içindeki karar alıcı ve uygulayıcıların bu sorumlulukların yerine getirilmemesi durumunda “hesap verme”leridir.²¹ Devletlerin egemenliğin kendilerine yükledikleri bu sorumlulukları hangi hallerde yerine getirmemiş sayılacakları ve koruma yükümlülüğünün ne şartlarda gerekli olacağı ise raporda -devlet başarısızlığı ve insan hakları ihlalleri ekseninde- şöyle ifade edilmiştir:

- ilgili devletin eylemleri veya umursamazlığı veya harekete geçmemesi veya başarısız devlet durumunda olması nedeniyle

Koruma yükümlülüğü prensibinin temeli yine 1990’larda BM’nin çabalarıyla gündeme gelen, egemenliğin devletlere vatandaşlarını koruma sorumluluğunu yüklediğini öne süren “sorumluluk olarak egemenlik” yaklaşımıdır.

SDE Analiz

“İnsanî Müdahale” Kavramı ve Libya’nın Geleceği

12

soykırım niyetiyle veya böyle bir niyet olmaksızın gerçekleşmekte olan veya gerçekleşmesinden endişe edilen büyük çapta can kaybı,

- öldürme, zorunlu göç, terör ve tecavüz eylemleri aracılığıyla gerçekleşmekte olan veya gerçekleşmesinden endişe edilen büyük çaplı ‘etnik temizlik’.²²

Bu durumda ilgili ülke halkını koruma yükümlülüğü ise devletler topluluğuna aittir. *Koruma Yükümlülüğü* raporu, insanî müdahaleyi sorunların birincil çözümü olarak görmemektedir. Raporda üç aşamalı bir yükümlülük belirlenmekte ve en çok ilk aşama olan iç çatışmalar ve insanlardan kaynaklanan krizlerin nedenlerinin önlenmesine yönelik olan *önleme yükümlülüğüne* önem verilmektedir. İkinci aşama olan *harekete geçme yükümlülüğü* yaptırımları, uluslararası yargılamayı ve aşırı durumlar için askerî müdahaleyi öngörmektedir. Üçüncüsü ise, özellikle askerî müdahalenin ardından yerine getirilmesi gereken *yeniden inşa yükümlülüğüdür*.²³

2005 Dünya Zirvesi’nde uluslararası bir koruma yükümlülüğünün varlığı -her ne kadar *Koruma Yükümlülüğü* raporu kadar bağlayıcı ve sorumluluk yükleyici olmasa da- Zirve Sonuç Belgesinin 139. maddesinde uluslararası toplumun

**Somali, Ruanda
ve Bosna gibi
örneklerden
görüldüğü üzere
harekete geçilmesi
gerektiğinde
bunun nasıl
yapılacağı
belirsiz kalırken
ya hiç müdahale
edilememekte
ya da müdahale
“doğru zamanda”
ve “doğru biçimde”
yapılamamaktadır.**

...soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçlardan toplumları korumaktan BM Şartı’nın VI. ve VIII. Bölümlerine uygun olarak sorumlu olduğu... eğer barışçıl çözüm yollarından sonuç elde edilemezse devletler Güvenlik Konseyi aracılığıyla ve BM Şartı’nın VIII. Bölümü kapsamında zamanında ve kararlı biçimde olay bazında ve uygun durumlarda bölgesel organizasyonlarla işbirliği içinde kolektif olarak harekete geçecekleri...²⁴

beyanatıyla BM üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Günümüzde gelinen noktada genel kabul gören yaklaşım, insanî müdahale eşiğinin soykırım, etnik temizlik veya benzeri bir ağır insan hakları ihlali durumunda aşılmış olacağı ve ancak böyle bir durumda silahlı müdahalenin meşru görülebileceği şeklindedir.²⁵ Fakat yakın geçmişteki Somali, Ruanda ve Bosna gibi örneklerden görüldüğü üzere harekete geçilmesi gerektiğinde bunun nasıl yapılacağı belirsiz kalırken ya hiç müdahale edilememekte ya da müdahale “doğru zamanda” ve “doğru biçimde” yapılamamaktadır. Nihayetinde konunun önemi insanî müdahalenin hukuka uygun olarak BM onayıyla veya tek taraflı olarak gerçekleştirilmesi değildir. Sonuçta, BM veya bölgesel örgütler büyük devletlerin etkin olduğu karar alma mekanizmaları ile yönetilmektedirler ve ancak onların istekli olmaları halinde harekete geçebilirler. Bundan da anlaşılacağı üzere önemli olan, siyasî iradenin

SDE Analiz

kararlılığı ve gerektiğinde sorumluluk almasıdır. Libya’daki durum açısından baktığımızda kararı BM Güvenlik Konseyi almıştır. Fakat BM’nin kendi ordusu yoktur ve sözkonusu askerî operasyon olduğunda büyük devletlerin ve NATO’nun inisiyatif alması zaten zorunlu görünmektedir.

Literatüre baktığımızda “insanî müdahale” konusundaki tartışmalar hukukî ve ahlakî olmak üzere iki alanda yapılmaktadır. Siyasî ve ahlakî açıdan yalnızca insanî amaçlarla bir insanî müdahalenin mümkün olamayacağı iddia edilmektedir.²⁶ Fakat ne yazık ki; yalnızca insanî niyetlerin varlığı da siyasî, ekonomik ve sosyal yükleri beraberinde getiren böyle bir müdahaleye yol açmamaktadır. İnsanî müdahalenin “insanîliği” sorgulanırken esas kastedilen güçlü devletlerin “insanî” sıfatını kendi eylemlerini ve güç kullanmalarını gerekçelendirmek için kullandıkları gerçeğidir. Günümüzde insanî müdahalenin meşruiyeti Uİ disiplininden bazı düşünürlerin yanı sıra insan hakları savunucuları, politikacılar, uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları çalışanları gibi çeşitli alanlardan kişiler tarafından kitaplar, makaleler, raporlar ve internet siteleri aracılığıyla desteklenmektedir. Askerî kökenliler insanî müdahaleyi geleceğin bir gerçeği olarak ele alıp askerî kuvvetlerin bu tarz operasyonlara nasıl hazırlanıp ne şekilde faaliyet göstermeleri gerektiği hakkında yazarken uluslararası hukukçular insanî müdahaleyi ahlakî meşruiyetten çok yasal engeller üzerinden tartışmaktadırlar.

Meşruiyetin ölçütü olarak insanî müdahalenin etik açıdan nasıl kararlaştırıldığı ve yürütüldüğü tartışmanın bir diğer boyutudur. Örneğin NATO’nun Kosova için düzenlediği operasyon hukukî açıdan dayanağı bulunmayan tek taraflı bir girişim olarak nitelendirilmektedir. Bununla beraber Kosova Operasyonu, literatürde ahlakî açıdan meşru bir insanî müdahale olarak da anılmaktadır. Zaten Kosova Operasyonu sonrasında yaşanan süreçte, insanî müdahalenin meşrulaştırılması konusunun gerek akademik çalışmalar gerekse *Koruma Yükümlülüğü* yaklaşımı çerçevesinde BM’nin çabalarıyla gündemde tutulması özellikle Libya operasyonu konusunda sonuç vermiş görünmektedir. Çünkü BM’nin 1973 sayılı kararı sivillerin korunması için BM üyeleri ve bölgesel organizasyonlara gerekli tüm önlemleri alma yetkisi vererek insanî müdahale beyanında bulunmasa bile insanî müdahalenin hukukî dayanağını sunmuştur.

İnsanî müdahaleyle ilgili en önemli sorunlardan birisi de tartışmaların askerî operasyonlara odaklanmasıdır. Oysaki krizleri ortaya çıkaran ulusal ve uluslararası etkenlerin ve müdahale sonrasında ilgili bölgedeki halkı nasıl bir geleceğin bekleyeceğinin de düşünülmesi gerekmektedir. Günümüzde hem mağdurların hem de gelişmiş ülkelerde yaşayan halkın adalet beklentileri, hukukî geçerlilik arayışlarının ötesinde insanî müdahalenin meşruiyetinin tartışılmasına yol açmıştır. Muhtemelen konuya en uygun yaklaşım, insanî müdahaleyi genel geçer bir prensip yerine olay bazında ve kendisi için müdahale edilenler odaklı olarak ele almak olacaktır.

İnsanî müdahaleyle ilgili en önemli sorunlardan birisi de tartışmaların askerî operasyonlara odaklanmasıdır. Oysaki krizleri ortaya çıkaran ulusal ve uluslararası etkenlerin ve müdahale sonrasında ilgili bölgedeki halkı nasıl bir geleceğin bekleyeceğinin de düşünülmesi gerekmektedir.

SDE Analiz

Libya ve İnsanî Müdahale

BM Güvenlik Konseyi 26 Şubat 2011 tarihli ve 1970 sayılı oybirliği ile aldığı kararı ile Libya yönetimine kendi halkını koruma sorumluluğunu hatırlatmış ve insan hakları ile uluslararası hukuka uygun davranma çağrısında bulunmuştur. Önlem olarak ise silah ambargosu, bazı Libyalı yöneticilerin yurtdışına çıkmalarının yasaklanmasını ve bu kişilerin mal varlıklarının dondurulmasını öngörmüştür.²⁷ 17 Mart 2011 tarihli 1973 sayılı on kabul beş çekimser oy ile kabul ettiği kararında ise BM Güvenlik Konseyi, Libya makamlarının 1970 sayılı karara uygun davranmamalarından hareketle BM üyesi ülkelerin veya bölgesel organizasyonların bir işgale yol açmayacak biçimde Libya’daki sivillerin korunması için gerekli tüm tedbirleri almalarına izin vermiştir. 1970 sayılı karardaki hususların güçlendirilmesine ilaveten tüm Libya hava sahasında uçuş yasağı getirilmiştir.²⁸

**Hukukî zeminin
sağlanmış
olması insanî
müdahalenin
dünya
kamuoyunca
“meşru” sayılıp
sayılmayacağıının
kesin belirleyicisi
olamaz çünkü
insanî müdahale
özünde askerî güç
kullanımıdır.**

Libya’ya müdahale kararı, BM’nin çok tartışılan insanî müdahalenin hukukî boyutu konusunda açık bir tutum sergileyerek insanî müdahaleyi hukukî zemine oturtması anlamına gelmektedir. Bundan sonrasında ise Libya’da hangi gelişmelerin yaşanacağı benzer bir hukukî insanî müdahalenin gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceğinin göstergesi olacaktır. Şu var ki; hukukî zeminin sağlanmış olması insanî müdahalenin dünya kamuoyunca “meşru” sayılıp sayılmayacağıının kesin belirleyicisi olamaz çünkü insanî müdahale özünde askerî güç kullanımıdır. Askerî güce başvurup başvurmanın ya da bunu ne zaman ne kadar süreyle kime karşı kullanılabileceğinin ise ahlakî açıdan herkesçe kabul göreceği ideal bir formülü yoktur.

SDE Analiz

*İnsanî müdahale, hem müdahale edilen devlet ve müdahaleci devlet/ler hem de uluslararası sistemin işleyişi açısından ciddi riskler taşımaktadır. Bu nedenle de yürütülmesi için güçlü bir siyasî irade ve bu iradenin kararlılığı gereklidir. Bu noktada ise iki handikap bulunmaktadır. İlki, insanî müdahale uygulamaları yaygınlaştırılması halinde uluslararası ilişkilerde

“güce başvurmama” ilkesinin yıpratılmasına neden olacaktır. Bu da insanî müdahale kriterlerini sağlamayan saldırıların da “insanîlik” nitelendirmesi altında meşrulaştırılmasına yol açabilecektir. İkincisi ise müdahale, Batılı değerler algısı üzerinden bu devletlere ait bir ayrıcalık olarak yorumlanabilmektedir. Bu durum da özellikle koloni geçmişi bulunanlar başta olmak üzere Batılı olmayan ülkelerin insanî müdahaleye karşı mesafeli bir tavır takınmalarına neden olmaktadır. Oysaki olay bazında müdahaleleri ve müdahale çağrılarını değerlendirdiğimizde görüyoruz ki; birbirlerine şiddet uygulayan taraflar farklı dinsel ve etnik kökenlerden gelebildikleri gibi -Libya örneğinde görüldüğü üzere- aynı kökenlerden gelen topluluklar da birbirlerine saldırabilmektedirler. Yine müdahale çağrısında bulunulması veya BM barış güçlerine destek verilmesi söz konusu olduğunda, dünyanın çeşitli coğrafyalarından farklı dinsel, etnik, kültürel köklerden gelen ve farklı ekonomik düzeydeki devletlerin aynı amaç için harekete geçmeleri sözkonusu olabilmektedir.

Libya’ya yönelik askerî operasyonun başarılı sonuçlar verme/me/si gelecekteki insanî müdahaleye yönelik kararları da etkileyecektir. ABD’nin Somali’deki BM onaylı askerî operasyonda yaşadığı başarısızlık sonrasındaki çekimser tutumu Ruanda’ya yönelik müdahaleye yeterli destek vermeyişini tetiklemiştir. Libya’daki karışıklıkların sona erdirilememesi özellikle de kara harekâtına başvurulması sonucunda yaşanabilecek koalisyon güçlerinin can kayıpları ABD’ye Somali’yi hatırlatacak ve insanî müdahale konusunun ilgili ülkelerde tartışılmasına yol açacaktır. Kamuoyunun olumsuz yaklaşımı siyasetçilerin ileride benzer şartların oluşması durumundaki kararlarına da yansıtacaktır. Gerek hâlihazırda devam eden hava saldırıları gerekse muhtemel kara operasyonunun sebep olacağı sivil can kayıpları, Libya’da müdahaleye katılan ve de karşı çıkan ülkelerde tedirginliğe yol açacaktır. İnsanların kurtarılmasına yönelik bir girişimin sivil halka ve o halkın geleceği için büyük önem taşıyan altyapıya verdiği zararın amaçla örtüşüp örtüşmediği ve Libya halkına nasıl bir fayda sağladığı belki de ancak operasyon tamamlandıktan sonra tam mahiyetiyle değerlendirilebilir. Bu bağlamda Libya’nın da üyesi olduğu Arap Birliği, BM kararına karşı çıkmamakla beraber olayın uçuş yasağı uygulamasını aştığına ve operasyonun başlamasının ardından yaşanan operasyonun sivil ölümlere sebebiyet verdiğine dikkat çekmesi göz ardı edilmemelidir.²⁹

Libya halkını bekleyen belki de bombardımanlarda yaşanan ölümlerden çok daha fazlasına yol açabilecek olan tehlike ise ülke içindeki gerilimin ve silahlı çatışmaların şiddetlenmesidir. Özellikle kara harekâtıyla desteklenmeyen hava saldırılarının taraflar arasındaki gerilimleri tırmandırdığı, şiddeti artırdığı ve halkın güvenli bölgelere gitmek amacıyla yaşadıkları yerlerden kaçmalarına veya gitmeye mecbur bırakılmalarına yol açtığı yakın geçmişte yaşanan olaylarda görülmüştür. Örneğin, Kosova için düzenlenen NATO operasyonunun yalnızca hava saldırılarıyla yetinmesi

Müdahale çağrısında bulunulması veya BM barış güçlerine destek verilmesi söz konusu olduğunda, dünyanın çeşitli coğrafyalarından farklı dinsel, etnik, kültürel köklerden gelen ve farklı ekonomik düzeydeki devletlerin aynı amaç için harekete geçmeleri sözkonusu olabilmektedir.

SDE Analiz

“İnsanî Müdahale” Kavramı ve Libya’nın Geleceği

16

ve kara harekâtıyla desteklenmemesi sonuca ulaşmanın gecikmesine ve sivil can kaybının artmasına neden olmuştur.³⁰ Açıkçası kapsamlı bir insanî müdahale söz konusu olduğunda hava saldırılarının yetersiz kalacağı ve zararları arttıracığı bilinen bir gerçektir. Hava saldırılarının hedefleri ne kadar doğru vurabildiği de ayrı bir tartışma konusudur. Müdahaleci ülkelerin bu yolu tercih etmelerinin en önemli sebebi ise kendi askerlerinin can kaybı riskini³¹ ve taraflar arasındaki çatışmalarda bölge halkıyla karşı karşıya gelerek fiilen müdahil olma riskini azaltmaktır. Fakat bu şekilde de müdahale edilen ülkede can kaybı artmakta ve altyapı tahrip edilmektedir.

Sivil ölümlerinin yanı sıra Irak’ın işgali ve Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) göz önünde tutulduğunda ise operasyonun bir tür işgale ve otoriter yönetimden kurtulmak isteyen Libya halkı için farklı bir esarete dönüşmesinden endişe edilmektedir. Bununla beraber Kaddafi’nin kendisine isyan eden bölgelerdeki halkına karşı alenen sert bir şekilde saldırıya geçmesi -zaten gelinen noktada- binlerce kişinin ölmesine, yaşadıkları yerlerden ayrılarak sığınmacı durumuna düşmelerine ve ülkede bir şiddet ve kaos ortamına yol açmıştır.

Kaddafi’nin kendisine isyan eden bölgelerdeki halkına karşı alenen sert bir şekilde saldırıya geçmesi binlerce kişinin ölmesine, yaşadıkları yerlerden ayrılarak sığınmacı durumuna düşmelerine ve ülkede bir şiddet ve kaos ortamına yol açmıştır.

Libya’daki çok sayıda yabancı varlığı ve bu insanların şiddet ve yağmanın hedefi haline gelmesi de başlı başına bir sorun olmuştur. Örneğin Türkiye, Kızılay’la işbirliği içinde tarihinin en büyük tahliye operasyonunu gerçekleştirerek on sekiz bin kadar vatandaşını ve bin kadar da başka ülkelerin vatandaşlarını Türkiye’ye getirmiştir. Fakat herkes aynı derecede şanslı değildir. Bangladeşli binlerce işçi ancak Kızılağaç’ın çabaları sonucu ülkelerine ulaşabilmiştir.³² Ülkeden ayrılmak isteyen Libya’lı sayısı makul bir oranda olmakla beraber yabancı asıllı çok sayıda kişi özellikle Libya’nın Mısır ve Tunus ile olan kara sınırlarına yığılırken bir kısmı da deniz yoluyla İtalya’ya gidebilmiştir.³³ Karışıklıkların başlamasından bu yana toplamda 178,262 kişinin Tunus’a ve 147,293 kişinin de Mısır’a geçtiği ve bu akışın devam etmekte olduğu BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından açıklanmıştır. Nijer, Çad, Sudan ve Cezayir’e geçenlerle birlikte toplam rakam 351,673’tür. İlgili ülke yönetimleri, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Dünya Sağlık Örgütü bu rakamları çok aşacak bir mülteci akınına karşı halen hazırlık yapmaktalar. Uçuşa yasak bölge uygulamasının bölgeden havayoluyla uzaklaşmayı zorlaştırdığı ve uçuş maliyetlerini yükselttiği de bizzat BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin ısrarla dile getirdiği ayrı bir gerçektir.³⁴ Bu kadar insanın nerede kalıp barınacakları, eğer dönebilecekleri bir ülke varsa buraya nasıl gönderilecekleri BM’nin, Libya’yla sınırı bulunan ülkelerin ve insanî yardım kuruluşlarının şu sıralar üstesinden gelmeye çalıştıkları çetin soru/n/lardır.

SDE Analiz

Uluslararası siyaset açısından baktığımızda BM’nin 1973 sayılı kararına karşı veto hakları bulunmasına rağmen RF ve ÇHC’nin “çekimser” kalmakla yetinmelerini uluslararası politikadaki çeşitli dengelerle açıklamak

mümkündür. Bununla beraber, siyasî boyutu bir tarafa koyduğumuzda, bu iki ülkenin gerekli bütün tedbirleri almaya yönelen askerî operasyonun yolunu açan bir kararın önünde durmayışlarının Ruanda ve Bosna gibi geç kalınmışlık örneklerinin bir benzerinin yaşanmasından duydukları çekince şeklinde yorumlanması mümkündür. Madalyonun diğer yüzünde ise RF Başbakanı Putin’in BM’nin 1973 sayılı kararını “her şeye izin veren bir Haçlı Seferi çağrısı” olarak yorumlaması³⁵ dünya kamuoyunun özellikle de Afganistan ve Irak’ın işgallerinden bu yana yaşadıkları hassasiyeti dile getirmektedir. Fransa İçişleri Bakanı Gueant’ın operasyona dair “Haçlı Seferi” benzetmesi³⁶ -ne maksatla söylenmiş olursa olsun- İslam dünyasındaki Libya’daki operasyona yönelik tedirginliği artırdığını görmek mümkündür. Nitekim Başbakan Erdoğan da Haçlı Seferi benzetmesinin zihinlerde soru işareti uyandırdığını dile getirmiştir.³⁷ Libya’ya yönelik operasyonun başarılı, “Haçlı Seferi” ile “insanî müdahale” arasındaki çizginin belirlenebilmesi için de bir sınav olmaya devam etmektedir.

Bütün bu tartışmaların ötesinde Libya’nın da üyesi olduğu Afrika Birliği’nin gerekli durumlarda insanî müdahaleyi kurucu metnine yerleştiren tek uluslararası örgüt olması ortaya ilginç bir durum çıkarmaktadır. “Kayıtsız kalmama” (non-indifference) olarak adlandırılan ilkeye göre³⁸ Afrika Birliği Kurucu Metni’nin 4(h) maddesinde 2000’de belirtildiği üzere üye ülkelerde gerçekleşen savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı işlenen suçlar olarak belirtilen ağır şartlar karşısında Kurul kararıyla Afrika Birliği bir üye ülkeye müdahalede bulunma hakkına sahiptir.³⁹ Afrika Birliği, Libya’daki sorunların çözülmesi için Trablus ve Bingazi hükümetlerinin bir araya gelmesini sağlamak amacıyla özel bir komite oluştururken BM Güvenlik Konseyi’nin 1970 ve 1973 sayılı kararlarını desteklediğini belirtmiştir. Bahsi geçen komite -BM tarafından yetkilendirilmemiş olsa da- barışçıl çözüm çabalarının devam ettirilmesi ve Libya’nın birlik ve bütünlüğünün korunması gerektiğine de dikkat çekmiştir.⁴⁰ Bu gelişme de Arap Birliği’nin bölgesel bir örgüt olarak Libya konusundaki hassasiyetini gözler önüne sermesi bakımından değerlendirilmesi gereklidir.

Başbakan Erdoğan da Haçlı Seferi benzetmesinin zihinlerde soru işareti uyandırdığını dile getirmiştir. Libya’ya yönelik operasyonun başarılı, “Haçlı Seferi” ile “insanî müdahale” arasındaki çizginin belirlenebilmesi için de bir sınav olmaya devam etmektedir.

İki Başlı Operasyon

Operasyonun Fransız askerî jetlerinin Libya’yı bombalamaya başlaması ve çeşitli ülkelerin koalisyona katılmak isteklerini açıklamalarının ardından operasyonun nasıl ve kim tarafından yürütüleceği ve nihai hedefinin ne olduğu konusunda çeşitli fikir ayrılıkları su yüzüne çıkmıştır. Bu süreçte basına zaman zaman çelişkili haberler de yansımıştır. Bu fikir ayrılıkları giderilmeden bombardımana başlanması kim tarafından, nasıl, hangi süreyle yürütüleceğinin çok büyük önem taşıdığı yıllardır akademisyenler, askerler, STKlar ve devlet adamları tarafından dile getirilmiş olan ve meşrulaştırılmaya çalışılan insanî müdahalenin geleceğine açıkçası zarar vermiştir. Durum netleştikçe NATO’nun örgüt adına hava saldırılarına en azından ilk aşamada dâhil olmak istemediği, uçuş yasağının denetlenmesi ve Kaddafi güçlerini imha etmeye yönelik hava saldırıları olmak üzere iki ayrı operasyonun var olduğu ortaya çıkmıştır.

NATO’nun örgüt adına hava saldırılarına en azından ilk aşamada dâhil olmak istemediği, uçuş yasağının denetlenmesi ve Kaddafi güçlerini imha etmeye yönelik hava saldırıları olmak üzere iki ayrı operasyonun var olduğu ortaya çıkmıştır.

Libya’daki karışıklıklar konusunda NATO, BM’nin 1970 sayılı kararlarla Libya’ya silah ambargosu uygulamaya başlaması ve önde gelen siyasetçilerin yurtdışına çıkışının yasaklanmasının ardından durumu gözlemlemek amacıyla zaten Akdeniz’deki hava ve deniz güçlerini zaten bölgeye yönlendirmişti. 2010 sonrasının planlandığı Lizbon Zirvesi’nde NATO; krizleri önleme, çatışma yönetimi ve çatışma sonrası istikrar sağlama süreçleri konularında çalışacağını ilan etmiştir. NATO’nun Lizbon Zirvesi kararlarında da belirtildiği üzere, kriz bölgelerine yönelik müdahaleler yalnızca askerî olmayıp siyasî ve sivil yönleri de bulunmaktadır. Bu bağlamda kriz yönetimi; müdahale öncesini, müdahaleyi ve sonrasını kapsayan ve uluslararası aktörlerin ortaklığı çerçevesinde yürütülmesi gereken bir süreçtir.⁴¹

SDE Analiz

NATO’nun BM’nin Libya hakkındaki kararının uygulayıcısı rolünü üstlenmesi Soğuk Savaş sonrasında benimsediği Avrupa-Atlantik dışından gelen tehditlere yönelik tedbirler ve bu konuda BM başta olmak üzere diğer uluslararası örgütlerle beraber çalışma stratejisi ile uyumludur.⁴² BM’nin

1973 sayılı kararlar sivillerin korunması için gerekli tüm tedbirlerin alınması için tüm ülkelere ve bölgesel organizasyonlara yetki vermesinin ardından NATO, 22 Mart’ta silah ambargosunu denetlemeye yönelik operasyon düzenlemeye karar vermiş ve 23 Mart’ta Libya’ya silah ve paralı asker girişini önlemeye yönelik hava ve deniz kontrollerine başlamıştır. Dahası NATO, kara güçlerini kullanmak niyetinde olmadığını ve kontrol faaliyetlerini de Libya karasularına girmeden yürüteceğini ilan etmiştir.⁴³ 25 Mart itibariyle basına yansıyan haberlerde NATO’nun yönetimini devralacağı operasyon kapsamında yalnızca hava unsurlarının vurulmasına ve meşru müdafaaya ile sivillerin hayatını tehlikeye atan kara unsurlarının imhası çerçevesinde plan genişletilmiştir.⁴⁴ Diğer yandan hem NATO ve koalisyonun iki ayrı operasyon yürütecekleri ve NATO’nun komutaı devralmadığı⁴⁵ hem de komutanın 72 saat içinde tümüyle NATO’ya geçeceği ve iki ayrı operasyonun söz konusu olmadığı yönünde haberler çıkmıştır.⁴⁶ Oysaki NATO internet sitesinde yayımlanan Genel Sekreteri’nin 24 Mart tarihli konuşmasında hâlihazırda NATO’nunki ve koalisyon güçlerinin olmak üzere iki ayrı operasyonun yürütüleceği, NATO’nun uçuşa yasak bölge uygulamasından sorumlu olacağı ve NATO’nun BM kararına dayanarak daha fazla etkinlikte bulunup bulunmayacağını henüz belli olmadığı açıkça ifade edilmiştir.⁴⁷

Öte yandan, Fransa ve Türkiye arasındaki gerilimin kararın değiştirilmesine yol açtığı ve Türkiye’nin Libya’nın “Iraklaşma”sından çekindiği gibi haberler de yine 25 Mart tarihinde basına yansımıştır.⁴⁸ Operasyonun komuta merkezinin İzmir olacağı da gazetelerde yer alan haberler arasına girmiştir.⁴⁹ NATO’nun internet sitesinden yapılan açıklamada ise 23 Mart itibariyle NATO kuvvetlerinin göreve başladığı, 24 Mart itibariyle ise katılımcı ülkelerin ve hangi kuvvetlerle operasyona katılacaklarının kesinleştiği açıklanmıştır.⁵⁰ Anlaşılacağı üzere birden fazla devletin ve/ya uluslar arası örgütün müdahalede bulunması durumunda koordinasyonun sağlanması görüldüğü kadar kolay olmamaktadır. Libya’ya yönelik operasyonun zaman içinde genişleyen çerçevesi kapsamlı bir insanî müdahaleye dönüşebileceğinin işaretlerini taşımaktadır. Gazetelerde yer alan NATO güçlerinin paraşütle iniş tatbikatı görüntüleri kara operasyonunun da gündemde olduğu fikrini beslemektedir.⁵¹

Sonuç olarak belirsizlikler, görüş ayrılıkları ve özellikle de Fransa’nın saldırıları başlatma konusunda en başta sergilediği aceleci tutum, hakları ihlal edilen insanları korumak adına bir yükümlülük olarak gerçekleştirilmesi gereken bir eylem olarak insanî müdahalenin başarısını ve meşruiyetini zedelemektedir. Operasyonun Libya halkının beklentilerini karşılayacak ve onlara daha iyi bir gelecek sağlayacak biçimde, mümkün olan en az sivil ölüm ve altyapı zararıyla sonlanması süreçte yaşanan tüm çelişkileri giderebilir. Böyle bir olumlu gelişme Kosova’dan bu yana insanî müdahalenin hukukî meşruiyet kazanmasına yönelik çabaların kâğıt üstündeki zaferi olarak nitelendirilebileceğimiz -henüz çok geç kalınmadan- BM’nin müdahaleye

NATO internet sitesinde, NATO’nunki ve koalisyon güçlerinin olmak üzere iki ayrı operasyonun yürütüleceği, NATO’nun uçuşa yasak bölge uygulamasından sorumlu olacağı ve NATO’nun BM kararına dayanarak daha fazla etkinlikte bulunup bulunmayacağını henüz belli olmadığı açıkça ifade edilmiştir.

SDE Analiz

“İnsanî Müdahale” Kavramı ve Libya’nın Geleceği

20

izin veren 1973 sayılı kararının gerçek bir zafere dönüşmesini sağlayabilir. Askerî müdahalenin olumsuz yönde gitmesi, sivil ölümlerinin artması ve ülkede istikrarın sağlanamaması ya da bir işgale dönüşmesi ise dünyada gelecekte yaşanabilecek insan hakları ihlalleri karşısından BM’nin ve uluslararası kamuoyunun yaklaşımını da etkileyecek, muhtemelen de yeniden ve giderilmesi güç bir çekimsellikle neticelenecektir. Kısacası, önümüzdeki günlerde gerek koalisyon güçlerinin ve NATO’nun adımları gerekse yaşanacak gelişmeler hem Libya’nın hem de insanî müdahalenin geleceğini belirleyecektir.

*Önümüzdeki
günlerde gerek
koalisyon
güçlerinin ve
NATO’nun
adımları gerekse
yaşanacak
gelişmeler
hem Libya’nın
hem de insanî
müdahalenin
geleceğini
belirleyecektir.*

SDE Analiz

Sonnotlar

- 1 Daimî üyeler Fransa, İngiltere ve ABD ile geçici üyeler Bosna-Hersek, Kolombiya, Gabon, Lübnan, Nijerya, Portekiz ve Güney Afrika.
- 2 Daimî üyeler ÇHC ve RF ile geçici üyeler Brezilya, Almanya ve Hindistan. Bu kompozisyon “BRIC+Almanya” olarak yorumlanmıştır.
- 3 Steven Haines, “Military Intervention and International Law”, Trevor C. Salmon (ed.), *Issues in International Relations*, Routledge, 2000, s. 94.
- 4 Allen Buchanan, “Reforming the International Law of Humanitarian Intervention”, J.L. Holzgrefe, Robert O. Keohane (ed.), *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, New York: Cambridge University Press, 2003, s. 130.
- 5 Sean D. Murphy, “Humanitarian Intervention”, Dinah L. Shelton (ed.), *Encyclopedia of Genocide and Crimes Against Humanity*, Vol I, Thomson Gale, 2005, s. 45.
- 6 W. Raymond Duncan, et al., *World Politics in the 21st Century*, Pearson, 2004, s. 427.
- 7 Martin Griffiths, Terry O’Callaghan, *International Relations: The Key Concepts*, Routledge, 2004, s. 146.
- 8 http://www.hrea.org/index.php?base_id=132, 02.11.2009.
- 9 Alex de Waal, “No Such Thing as Humanitarian Intervention: Why We Need to Rethink How to Realize the “Responsibility to Protect” in Wartime”, 21.03.2007, <http://hir.harvard.edu/articles/1482/1/>, (02.03.2009).
- 10 Murphy, “Humanitarian Intervention”, ss. 467-468.
- 11 Sean D. Murphy, *Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1996, s. 2.
- 12 Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, *The Responsibility to Protect*, International Development Research Centre, 2001, s. 13.
- 13 Philip Hammond, *Media, War and Postmodernity*, Routledge, 2007, s. 80.
- 14 Adam Roberts, “The So-Called Right of Humanitarian Intervention”, *Trinity Papers*, No. 13, Trinity College, The University of Melbourne, 2000, ss. 6-7.
- 15 a.g.e., ss. 7-8.
- 16 Thomas G. Weiss, Kurt M. Campbell, “Military Humanitarianism”, *Survival*, Vol. XXXIII, No. 5, 1991, s. 455.

“İnsanî Müdahale” Kavramı ve Libya’nın Geleceği

22

- 17 Gregory Reichberg ve Henrik Syse, “Humanitarian Intervention: A Case of Offensive Force?”, *Security Dialogue*, Vol. 33, No. 3, 2002, s. 310.
- 18 Independent International Commission on Kosovo, *The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned*, New York: Oxford University Press, 2000, s.163. (Karar metni için bkz.: “Resolution 1244 (1999)”, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>).
- 19 Nicholas J. Wheeler, “The Humanitarian Responsibilities of Sovereignty: Explaining the Development of a New Norm of Military Intervention for Humanitarian Purposes in International Society”, Jennifer M. Welsh (ed.), *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2004, s. 37.
- 20 Edoardo Greppi, “The Responsibility to Protect: An Introduction”, *International Humanitarian Law Human Rights And Peace Operations*, Sanremo, 4-6 September 2008, Proceedings, Dr. Gian Luca Beruto (ed.), International Institute Of Humanitarian Law, ss. 201-202.
- 21 *The Responsibility to Protect*, ss. 8-13.
- 22 a.g.e., s. 32. (“Etnik temizlik” hâlihazırda uluslararası hukukta tanımlanmamış bir kavramdır.)
- 23 a.g.e., s. xi.
- 24 2005 World Summit Outcome, Resolution Adopted by the United Nations General Assembly, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN021752.pdf>.
- 25 Andrew Altman ve Cristopher Heath Wellman, *A Liberal Theory of International Justice*, New York, Oxford University Press, 2009, s. 98.
- 26 Mona Fixdal, Dan Smith, “Humanitarian Intervention and Just War”, *Merston International Studies Review*, Vol. 42, No. 2, 1998, s. 284.
- 27 Resolution 1970 (2011), <http://daccess-ods.un.org/TMP/7107918.html>.
- 28 Resolution 1973 (2011), <http://daccess-ods.un.org/TMP/7107918.html>.
- 29 <http://www.globalpost.com/dispatch/news/regions/africa/110320/arab-league-questions-libya-bombardment>, 21.03.2011.
- 30 John Janzekovic, *The Use of Force in Humanitarian Intervention: Morality and Practicalities*, Ashgate, 2006, s. 35.
- 31 Alan James, “The Concept of Sovereignty Revisited”, Albrecht Schnabel, Ramesh Thakur (ed.), *Kosovo and the Challenge of Humanitarian Intervention: Selective Indignation, Collective Action, and International Citizenship*, The United Nations University, 2000, s. 341.
- 32 “Bangladesh: Bangladesh Red Crescent Society helps workers returning from Libya”, <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/EDIS-8F7RLB?OpenDocument>, 22.02.2011.
- 33 “Update no 12: Humanitarian Situation in Libya and the Neighbouring Countries”, <http://www.unhcr.org/4d88c5089.html> unhcr, 22.03.2011.
- 34 “Update no 13: Humanitarian Situation in Libya and the Neighbouring Countries”, <http://www.unhcr.org/4d8b6a1f9.html>, 24.03.2011.
- 35 “Putin: Libya’ya Müdahale Haçlı Seferi Çağrısı...”, <http://www.cnnturk.com/2011/dunya/03/21/putin.libyaya.mudahale.haclli.seferi.cagrisi/610647.0/>, 22.03.2011.
- 36 “Fransız Bakan’ın ‘Haçlı Seferi’ Gafı”, *Radikal*, 23.03.2011.
- 37 “Başbakan’dan Önemli Açıklamalar”, *Sabah*, 24.03.2011.
- 38 Jean Ping, <http://www.africaunion.org/root/UA/Conferences/2008/oct/BCP/23oct/Speech%20221008.doc>, 12.03.2010.

SDE Analiz

- 39 “Constitutive Act of the African Union”, http://www.au.int/en/sites/default/files/Constitutive_Act_en_0.htm#Article4, 24.03.2011.
- 40 Press Statement of the 268th Meeting of the Peace and Security Council, http://www.au.int/en/sites/default/files/268th_FINAL_Press_Statement_-_Libya__EN.pdf, (23.03.2011).
- 41 “Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation”, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.
- 42 “Together for Security: An Introduction to NATO”, http://www.nato.int/ebookshop/introduction_to_nato/nato_security_en.pdf, s. 12.
- 43 http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm?, 24.03.2011.
- 44 “NATO’da Türkiye’nin İstediği Oldu”, *Milliyet*, 25.03.2011.
- 45 “Dünya NATO ve Türkiye’yi Konuşuyor”, *Milliyet*, 25.03.2011.
- 46 <http://www.cnnturk.com/2011/dunya/03/25/komuta.natoda.hava.ussu.izmirde/611062.0/index.html>, 25.03.2011.
- 47 http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_71763.htm, 24.03.2011.
- 48 “Dünya NATO ve Türkiye’yi Konuşuyor”, *Milliyet*, 25.03.2011.
- 49 “Operasyonun Komuta merkezi İzmir”, *Sabah*, 25.03.2011. (25 Mart itibariyle gerek NATO’nun gerekse Türk Dışişleri Bakanlığı’nın internet sitelerinde konuyla ilgili resmi bilgi yayımlanmamıştı.)
- 50 “NATO Arms Embargo against Libya Operation UNIFIED PROTECTOR”, Nato Factsheet, http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_03/20110325_110325-unified-protector-factsheet.pdf, 25.03.2011. (NATO’nun operasyona katıldığını açıkladığı on ülke şunlardır: Belçika, Kanada, Danimarka, Yunanistan, İtalya, İspanya, Hollanda, Türkiye, İngiltere ve ABD)
- 51 <http://radikalhayat.com/haber-1995-kara-harekati-sinyali-verildi.html>, 23.03.2011.

www.sde.org.tr

Arap ülkelerindeki halkın demokratikleşme ve yönetim değişikliği talepleriyle başlayan değişim dalgası Mısır ve Tunus'ta taleplerin gerçekleşmesiyle neticelenirken Libya'da devletin halka karşı güç kullanmasına ve kanlı çatışmalara neden oldu. Uluslararası toplumun tepkisi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 17 Mart'ta aldığı 1973 sayılı karara dayanarak başlatılan Libya'ya yönelik askeri operasyon oldu. Şu günlerde en çok tartışılan konulardan biri ise basında 'insani müdahale' olarak nitelendirilen bu operasyonun BM kararının hemen akabinde başlayan bombardıman düşünüldüğünde gerçek amaçları ve olası sonuçları.

Çeşitli askeri müdahaleleri nitelendirmek için gerek basın gerekse güç kullananlar tarafından sıkça dile getirilmesine rağmen hukuki ve ahlaki boyutuyla insani müdahale kavramı çoğu zaman doğru biçimde kullanılmamaktadır. Oysa ki insani müdahale bir kural değil, olay bazında değerlendirilmesi gereken bir istisnadır. Libya'ya yönelik askeri müdahale de sivillerin korunması amacıyla BM Güvenlik Konseyi izniyle yapılan ve işgali amaçlamayan bir girişim olarak insani müdahale kapsamı içinde değerlendirilmelidir.

Libya'daki operasyonun iki başlılığı, NATO üyeleri arasındaki fikir ayrılıkları, katılmayan devletlerin yönelttikleri eleştiriler ve çok acele başlatılan müdahalenin iyi planlanmamış olduğu izlenimi çeşitli soru işaretlerine neden olmaktadır. Fakat Libya halkı için fayda sağlaması Libya'ya müdahalenin ülkedeki insan hakları ihlallerini durdurma konusundaki başarısı ve insani amaçları konusunda gerek Libya halkını gerekse dünya kamuoyunu tatmin etmesi tarihsel süreç içinde geriye dönüldüğünde operasyonun başarılı bir insani müdahale olarak kabul edilmesini sağlayacaktır. İleriye yönelik olarak ise bu başarı yalnızca Libya'nın değil insani müdahale olgusunun da uluslararası toplumun gözündeki yerinin ve geleceğinin belirleyicisi olacaktır.

www.sde.org.tr